

Prostorne značajke osnovnog školstva Sisačko-moslavačke županije

Netoušek, Dino

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:786120>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-28**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA UČITELJSKE STUDIJE
(Petrinja)

DIPLOMSKI RAD

Ime i prezime pristupnika: Dino Netoušek

TEMA DIPLOMSKOG RADA: Prostorne značajke osnovnog školstva Sisačko-
moslavačke županije

MENTOR: izv. prof. dr. sc. Zdenko Braičić

Petrinja, srpanj 2018.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	2
Sažetak	3
1. UVOD	5
2. METODOLOŠKE NAPOMENE	6
3. SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA	7
3. 1. Prostorne cjeline.....	8
3. 2. Razvoj naseljenosti (1857.-2011.)	9
4. DEMOGRAFSKI PROCESI KAO ČINITELJI SMANJENJA UČENIČKOG KONTINGENTA.....	15
4.1. Kontingent djece u osnovnom obrazovanju.....	15
4.2. Prirodno kretanje stanovništva.....	21
4.3. Migracije stanovništva	23
5. PROSTORNA ORGANIZACIJA OSNOVNIH ŠKOLA SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE	26
6. ZAKLJUČAK	34
PRILOZI	36
LITERATURA:	38
IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA	41

Sažetak

U radu se ispituje u kojoj se mjeri novije demografske promjene reflektiraju na prostornu organizaciju redovnog osnovnog školstva Sisačko-moslavačke županije. Analiza prostornih promjena u osnovnom školstvu provedena je na razini općina i gradova te dviju većih prostornih cjelina Sisačko-moslavačke županije – Sisačke Posavine s Moslavinom i Banovine u vremenskom razdoblju od 2001. godine do 2015. godine. U tu su svrhu najprije istraženi demografski procesi koji imaju za posljedicu ukupnu depopulaciju i smanjenje broja djece u osnovnoškolskom kontingentu (migracije, prirodno kretanje stanovništva). Detaljnije su analizirani popisi stanovništva iz 2001. i 2011. godine temeljem čega se donosi pregled ukupne promjene broja stanovnika, stanovništva u osnovnoškolskom kontingentu, a izračunati su i koeficijenti feminiteta i maskuliniteta ukupnog stanovništva te koeficijenti feminiteta i maskuliniteta osnovnoškolskog kontingenta stanovništva. U drugom dijelu rada analiza je usmjerena na prostorne promjene u osnovnom školstvu koje nastaju uslijed tih procesa (promjene broja učenika, škola, razrednih odjela i učitelja). Analizirajući prostorne promjene u osnovnom školstvu izračunati su pokazatelji prosječnog broja učenika u razrednom odjelu, prosječan broj učenika na jednog učitelja te prosječan broj učenika po školama. Smanjenje broja školskih obveznika zasad je izraženije od dinamike ukidanja razrednih odjela, područnih škola ili statusa matičnih škola, dok je broj učitelja čak i povećan. Značajne razlike u naseljenosti i stupnju društveno-gospodarske razvijenosti pojedinih dijelova Sisačko-moslavačke županije očituju se i u razlikama u prostornoj organizaciji školstva.

Ključne riječi: *Sisačko-moslavačka županija, osnovne škole, razredni odjeli, učenici, učitelji.*

SUMMARY

The thesis examines to what extent more recent demographic changes have been reflected in the spatial organization of primary education system on the territory of the Sisak and Moslavina County. The analysis of spatial changes in primary education has been conducted at the level of municipalities and towns, as well as two larger spatial organisational units of the Sisak and Moslavina County—Sisak Posavina and Moslavina as one and Banovina as the other, in the period between 2001 and 2015. Therefore, the initial analysis included demographic processes resulting in total depopulation and the decrease in the number of children enrolled in primary schools (migrations and natural relocation of the population). A more detailed analysis included population censuses from 2001 and 2011, on the basis of which the following data are presented: an overview of the total population count, number of primary school children, and the coefficient of femininity and masculinity for the total population as well as for the primary school contingent. In the second part of the thesis the analysis is directed towards spatial changes in primary education which emerge as a consequence of the abovementioned processes (changes in the number of pupils, schools, classes and teachers). On the basis of the analysis of the spatial changes in primary education some indicators of the average number of children per class, average pupil-teacher ratio and the average number of pupils per school have been calculated. The reduction in the number of children for whom primary education is compulsory is for the time being more pronounced than the dynamics of the reduction in the number of classes, branch schools or central school statuses, whereas the number of teachers has even increased. Significant differences in population density and the level of socio-economic development in certain parts of Sisak and Moslavina County are also manifested in the differences in spatial organization of the educational system.

Key words: *classes, primary schools, pupils, Sisak and Moslavina County, teachers.*

1. UVOD

Mreža osnovnih škola podrazumijeva sve osnovnoškolske ustanove u kojima se ostvaruje obvezno osnovnoškolsko obrazovanje, odnosno objekte matičnih i područnih škola te izmještene objekte (Narodne novine, 2008). Na ustroj mreže osnovnih škola na području jedne županije utječe niz elemenata kao što su geografski položaj, povijesno-kulturne značajke regije, naseljenost područja, broj djece i projekcije demografskog razvoja, zbog čega je neophodno sustavno praćenje i prognoziranje demografskih, gospodarskih i urbanističkih promjena na županijskom prostoru (Narodne novine, 2008). Smanjenje broja školskih obveznika koje se uočava u Republici Hrvatskoj posljednjih nekoliko desetljeća posljedica je negativnih demografskih procesa. Navedene promjene u velikoj mjeri utječu na organizaciju osnovnog školstva. Drugim riječima, promjene su vidljive u broju i prostornoj gustoći osnovnih škola, statusu matičnosti, veličini razrednih odjela, zapošljavanju učitelja itd.

Geografija obrazovanja kao geografska znanstvena disciplina proučava razvoj mreža obrazovnih ustanova i njihov prostorni raspored te prostorne disparitete vezane uz opremljenost škola, kvalitetu obrazovanja, sudjelovanje stanovništva u obrazovanju i druge teme koje zahvaćaju prostornu dimenziju obrazovanja (Freytag, Jahnke, i Kramer, 2015). Istraživanje demografskog potencijala u sustavu odgoja i obrazovanja kao činitelja funkcionalne i prostorne organizacije obrazovanja jedna je od zadaća ove znanstvene discipline (Vuk i Vranković, 2016). Iako su u Republici Hrvatskoj obrazovno-geografska istraživanja zapravo rijetka, među novijim se istraživanjima izdvajaju radovi Spevec i Vuk (2012) i Vuk i Vranković (2016) koji analiziraju utjecaj demografskih resursa na organizaciju osnovnog školstva pojedinih regija, Valožić, Radeljak i Grbac Žiković (2012) koji su analizirali upisna područja osnovnih škola Grada Zagreba, te Matasa (2004) i Ros Kozarić (2016) koji su u svojim radovima analizirali probleme osnovnog školstva petrinjskog kraja i Banovine.

Cilj je rada proširiti spoznaje vezane uz prostornu organizaciju redovnog osnovnog školstva Sisačko-moslavačke županije s obzirom na suvremene demografske procese. Stoga je u prvoj fazi izvršena analiza demografskih procesa koji su utjecali na ukupnu depopulaciju i smanjenje broja djece u osnovnoškolskom kontingentu

(migracije, prirodno kretanje stanovništva), a u drugoj su fazi analizirane prostorne promjene u osnovnom školstvu koje su posljedica navedenih procesa (promjene broja učenika, škola, razrednih odjela i učitelja).

U sljedećim poglavljima govoriti će se o ukupnom broju stanovnika Sisačko-moslavačke županije, kontingentu djece u osnovnoškolskom obrazovanju, migracijama stanovništva te prirodnom kretanju stanovništva. Nakon toga se slijedi analiza prostorne organizacije osnovnih škola Sisačko-moslavačke županije.

2. METODOLOŠKE NAPOMENE

Istraživanjem je obuhvaćen prostor Sisačko-moslavačke županije u vremenskom periodu od 2001. do 2015. godine. Demografski procesi i organizacija školstva analizirani su na razini upravnih gradova i općina te na razini dviju većih prostornih cjelina Sisačko-moslavačke županije: *Sisačka Posavina i Moslavina* (sjeverni razvijeniji dio Županije) i *Banovina* (tradicionalno nerazvijeni kraj u južnom dijelu Županije čiji su razvojni problemi dodatno produbljeni ratnim događanjima i okupacijom 90-ih godina prošloga stoljeća) (Braičić i Lončar, 2011).

Detaljnije demografske analize temelje se na podacima popisa stanovništva za period od 1857. do 2011. godine te vitalnim statistikama i statistikama migracija stanovništva koje prikuplja i objavljuje Državni zavod za statistiku. Serijska publikacija Državnog zavoda za statistiku *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja* poslužila je kao polazište za utvrđivanje stanja i promjena u osnovnom školstvu.

3. SISAČKO-MOSLAVAČKA ŽUPANIJA

Sisačko-moslavačka županija je jedinica regionalne samouprave u Republici Hrvatskoj. Sisačko-moslavačka županija površinom od 4.463 km² treća je županija po veličini u Republici Hrvatskoj te čini gotovo 8% njenog kopnenog teritorija. Današnjim ustrojem Sisačko-moslavačku županiju čini 7 gradova (Sisak, Kutina, Novska, Petrinja, Glina, Hrvatska Kostajnica, Popovača) i 12 općina (Donji Kukuruzari, Dvor, Gvozd, Hrvatska Dubica, Jasenovac, Lekenik, Lipovljani, Martinska Ves, Sunja, Topusko, Majur i Velika Ludina) sa središtem u gradu Sisku. Županija na zapadu graniči s Karlovačkom županijom, sjeveru sa Zagrebačkom županijom, sjeveru i sjeveroistoku s Bjelovarsko-bilogorskom županijom, istoku s Požeško-slavonskom županijom, jugoistoku s Brodsko-posavskom županijom te na svom jugu županija graniči sa susjednom državom Bosnom i Hercegovinom.¹

Slika 1. Prikaz ustroja Sisačko-moslavačke županije i susjednih županija

Izvor: Policijska uprava Sisačko-moslavačka, preuzeto s: <http://sisacko-moslavačka.policijska.hr/MainPu.aspx?id=1380> (24. 6. 2018)

¹ Preuzeto s <https://www.smz.hr/site/oup>

3. 1. Prostorne cjeline

Prema Braičić i Lončar (2011) prostor Sisačko-moslavačke županije može se podijeliti na dvije-tri veće prostorne cjeline: Banovinu, Sisačku Posavinu i Moslavinu

Banovina je jedna od povijesno vrlo značajnih pokrajina Republike Hrvatske (Matas, 2004). Rijeka Una čini južnu i jugoistočnu granicu koja se svojim većim dijelom podudara s državnom granicom Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine, dok zapadnu granicu čine obronci Petrove gore, a sjevernu i sjeverozapadnu granicu zatvaraju s manjim odstupanjima rijeke Sava i Kupa. Naziv Banovina dolazi od političke pripadnosti toga kraja banu, tj. hrvatski je ban neposredno upravljao navedenim prostorom (Matas, 2004). Stanovnici ovoga kraja za sebe kažu da su Banovci, odnosno Banovke te je tako naziv prostora utjecao na zavičajnu pripadnost njenih stanovnika. Naziv Banovac koristila su mnoga sportska, umjetnička i mnoga druga društva, a krajem 19. stoljeća u Petrinji je izlazio i *list za pouku, trgovinu, obrt i gospodarstvo* koji je također koristio naziv Banovac. Krajem tridesetih godina prošloga stoljeća i tijekom 2. svjetskog rata naziv Banija potiskuje stariji naziv Banovina. U vrijeme Jugoslavije teritorijalne jedinice nazivale su se banovinama te je moguće da se novim i kraćim imenom htjelo izbjeći preklapanje s nazivima većih teritorijalnih jedinica (Matas, 2004). U devedesetim godinama, kada Republika Hrvatska postaje samostalna država, vraća se naziv Banovina i veće se teritorijalne jedinice nazivaju županije te više nije moglo doći do preklapanja naziva.

Ustrojem županija u Republici Hrvatskoj u devedesetim godinama Moslavina zahvaća područje triju županija: Sisačko-moslavačke, Zagrebačke i Bjelovarsko-bilogorske (Lončar, 2008). Stara poljoprivredna kultura u Moslavini je vinova loza koju su pri zasadili Rimljani za vrijeme cara Klaudija te je vjerojatno Moslavačka gora po njemu dobila ime u antici Mons Claudius (Lončar, 2008). Druga pretpostavka o imenu Moslavina pretpostavka je da ime Moslavine potječe od zemljoposjednika imenom Mojslav, glas *j* se vremenom izgubio kao i kod drugih riječi (Lončar, 2008). Uz ime župan Makarija koji je za osobite zasluge kao dar dobio župu Moslavačku i dio marturine (porez koji se plaćao kuninim krznom ili se zamjenjivao primjerenom svotom novca) za vrijeme vladavine Bele III (1172.-1196.) vežu se počeci današnje Moslavine. Zbog toga si je Makarije uzeo naziv Moslavački (Lončar, 2008).

Banovinu kao dio Sisačko-moslavačke županije, prema suvremenoj upravno-političkoj podjeli čini osam općinskih (Donji Kukuruzari, Dvor, Gvozd, Hrvatska Dubica, Jasenovac, Majur, Sunja i Topusko) te tri gradska (Petrinja, Glina i Hrvatska Kostajnica) naselja (Matas, 2004). Područje Banovine prostire se na 2.655,6 km² površine što čini gotovo 60% cjelokupne površine Sisačko-moslavačke županije (Matas, 2004). Sisačku Posavinu i Moslavinu, sjeverniji dio županije također čine tri upravna grada: Sisak, Kutina i Novska te pet upravnih općina: Popovača, Velika Ludina, Martinska Ves, Lipovljani i Lekenik (Braičić, i Lončar, 2011).

3. 2. Razvoj naseljenosti (1857.-2011.)

Akrap (2015) navodi kako su današnji demografski procesi rezultat dugoročnih prošlih kretanja stanovnika te ih valja razmotriti pri tumačenju stanja i projiciranju budućih demografskih promjena. Zbog dugoročne niske stope rodosti te preko gotovo jednog stoljeća iseljavanja stanovnika iz Hrvatske očiti su sljedeći problemi: dugogodišnji pad ukupnog broja stanovnika, demografsko starenje koje za posljedicu ima prirodno smanjenje broja stanovnika, nedostatak radne snage na depopulirajućim prostorima, problem mirovinskog, zdravstvenog i socijalnog osiguranja, problem skrbi o starijim kućanstvima na rijetko naseljenim prostorima te dugogodišnji ekonomski pad (Akrap, 2015).

Višegodišnja pripadnost Banovine vojnokrajiškom sustavu koji je služio za obranu Hrvatske, ali i Europe od provale Turaka imala je značajnu ulogu u demografskom razvoju Banovine. Demografska slika Banovine ovisila je o prirodnom kretanju stanovništva, tj. o stopi umiranja i rađanja, ali još više o migracijama u kojima je veći broj stanovnika koji su odselili iz ovog kraja nego onih koji su se doselili (Matas, 2004). Međutim, „prema pokazateljima dobivenim službenim statističkim popisima stanovništva (od 1857. do 2001. godine) u kretanju ukupnog broja stanovnika mogu se izdvojiti međurazdoblja sa smanjivanjem ili povećavanjem ukupnog broja stanovništva“ (Matas, 2004, str. 53). Primjerice, zbog razvojačenja i sjedinjenja Banovine s građanskom Hrvatskom u razdoblju od 1857. do 1910. godine bilježi se porast broja stanovnika. Nakon razdoblja porasta broja stanovnika dolazi razdoblje od 1910. do 1921. godine kada se broj stanovnika

smanjio za nešto više od 8000 kao posljedica 1. svjetskog rata (Matas, 2004). Nadalje kako navodi Matas (2004) slijedi ponovno povećanje broja stanovnika do 1931. godine kada je prema popisu na području Banovine živjelo 173.112 stanovnika, što znači 10.672 stanovnika ili 6% više nego deset godina ranije. Sljedeći popis 1948. godine ponovno donosi pad broja stanovnika kojemu je glavnim razlogom 2. svjetski rat, ali i poslijeratno iseljavanje stanovništva iz Banovine u Slavoniju i Vojvodinu (Matas, 2004). Kratko međupopisno razdoblje od 1948. do 1953. godine „obilježeno je tipičnim poslijeratnim natalitetno kompenzacijskim trendom“ (Matas, 2004). Nakon popisa 1953. godine u Banovini ponovno počinje razdoblje pada broja stanovništva koje traje i do danas.

Prirodno kretanje stanovništva sve je više negativnog predznaka te kada se u obzir uzme pojačano iseljavanje stanovnika iz Banovine, već je u razdoblju od 1961. do 1971. godine područje Banovine poprimilo depopulacijska obilježja (Matas, 2004). U daljnjim međupopisnim razdobljima broj stanovnika se smanjivao te se može reći da je „nakon 1981. stanovništvo cijelog područja zahvaćeno najnepovoljnijim obilježjima, tj. izumiranjem“ (Matas, 2004, str. 55). Trendovi izumiranja nastavljeni su i u sljedećim međupopisnim razdobljima.

Moslavina je prije provale Turaka bila gusto naseljena. Padom Moslavine pod tursku vlast hrvatsko stanovništvo preselilo se u zapadnu Hrvatsku (Lončar, 2008). Nakon protjerivanja Turaka u 17. stoljeću u Moslavinu se vraća hrvatsko stanovništvo, ali se doseljavaju Mađari, Nijemci, Česi, Talijani i Židovi te su „Moslavinu uz česte gospodarske krize, opću zaostalost, razne bolesti i mnoge seobe kako navodi Lončar (2008) pretvorile u mozaik naroda“. Za razliku od Banovine koja bilježi izmjenu razdoblja u kojima se broj stanovnika povećavao i smanjivao, područje Sisačke Posavine i Moslavine bilježi konstantan rast broja stanovnika sve do popisa stanovništva 1991. godine kada se u Sisačkoj Posavini i Moslavini bilježi najveći broj stanovnika (tablica 1).

U međupopisnim razdobljima od 1991. do 2011. godine Sisačka Posavina i Moslavina prvi put bilježe smanjenje broja stanovnika (slika 2) i to za 21.400. Uspoređujući podatke dobivene popisom stanovništva 1931., kada je u Banovini zabilježen najveći broj stanovnika, i podatke dobivene popisom stanovništva iz 1991. godine dolazimo do rezultata koji pokazuju da se u proteklih šezdesetak godina stanovništvo smanjilo za 51.811 osoba ili za približno 30% (Matas, 2004). Još

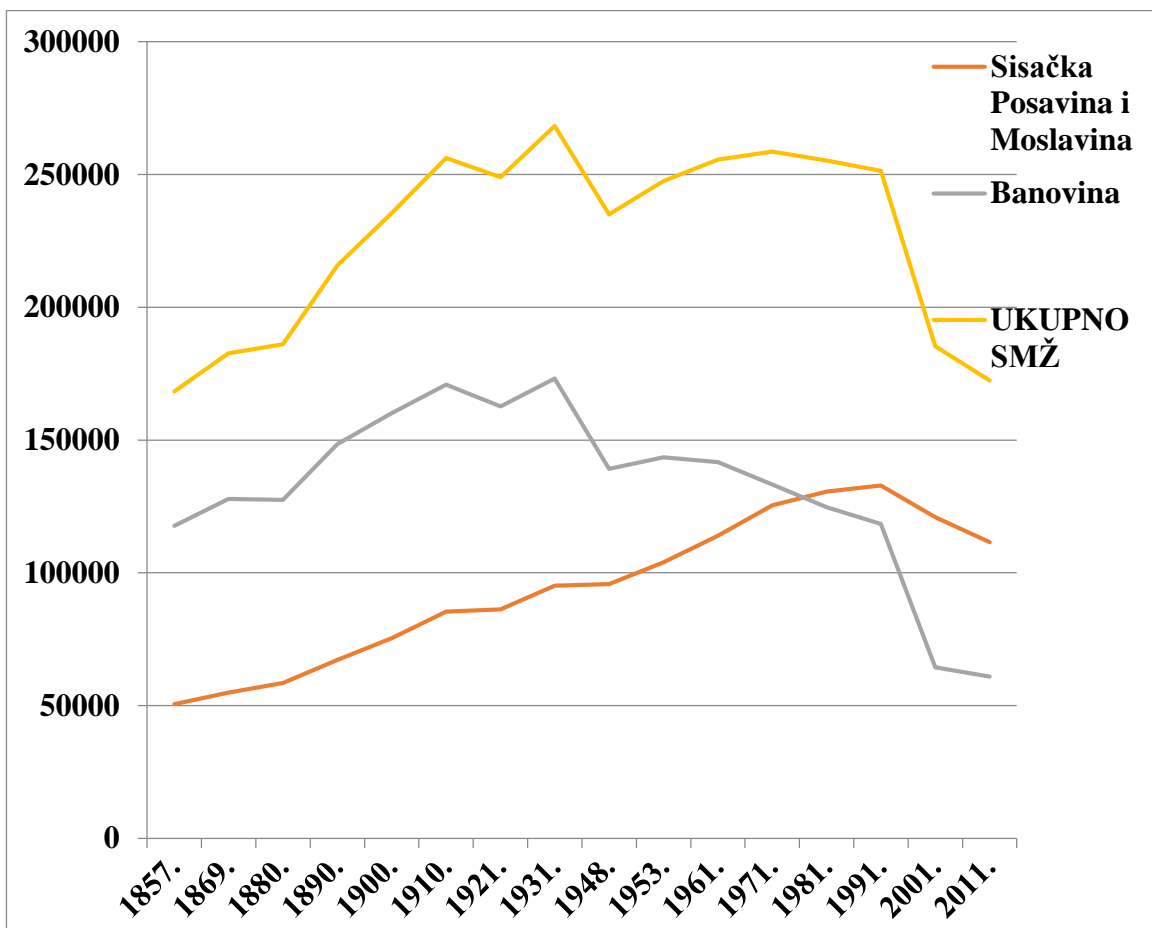
porazniji rezultati „ustanovljeni su popisom 2001. Te je godine, naime, u svim naseljima Banovine živjelo 64.412 stanovnika ili 47% manje nego 1857., odnosno 62,8% manje nego 1931. godine kad je Banovina imala najviše stanovnika“ (Matas, 2004, str. 55). Razloge tako drastičnog pada broja stanovnika u Banovini valja tražiti u politici gospodarskog razvoja nakon Drugoga svjetskog rata koji je dodatno ubrzao neravnomjeran razmještaj stanovnika, jer su sredinom 20. stoljeća završile agrarne kolonizacije. Nakon agrarne kolonizacije kolonizacijska su područja gospodarski bila naprednija, a osnovni izvor egzistencije bila je poljoprivreda, no postupnim slabljenjem poljoprivrede i dominacijom drugih gospodarskih sektora bogati ruralni dijelovi Republike Hrvatske, pa tako i Banovina, postaju emigracijski (Akrap, 2015).

Politika prema selu i ruralnim dijelovima imala je velike negativne demografske, ali i gospodarske učinke što je pridonijelo većem smanjenju fertiliteta, ali i još nepovoljnijem prostornom razmještaju stanovništva (Akrap, 2015). U Sisačko-moslavačkoj županiji takav trend potvrđuju podatci o brzom populacijskom rastu gradova Siska, Kutine, Novske (tablica 1) (Akrap, 2015). Tijekom 60-ih godina prošlog stoljeća stanovništvo ruralnih prostora kao i stanovništvo manjih gradova iseljavalo se prema većim gradovima ili u inozemstvo te u to vrijeme postoje dva migracijska smjera: jedan prema velikim hrvatskim gradovima, a drugi prema inozemstvu (Akrap, 2015). Na području Republike Hrvatske sve županije, među njima i Sisačko-moslavačka županija, osobito njen južniji dio Banovina zbog velikih ratnih razaranja od početka Domovinskoga rata pa sve do danas imaju iznadprosječnu nezaposlenost te ih karakterizira iseljavanje, prirodna i ukupna depopulacija (Akrap, 2015).

Veliku ulogu u neravnomjernom razmještaju stanovništva na prostoru cijele Hrvatske ima slabija dinamika demografskog porasta srednjih gradova koji su trebali zadržati stanovništvo iz širokog gravitacijskog područja, međutim, „Hrvatska nije oblikovala sustav većeg broja gradova, za hrvatske populacijske uvjete, srednje veličine koji bi razvojem izvan poljoprivrednog sektora gospodarstva postupno prihvaćali stanovništvo iz svojeg okružja koje se odljeva iz poljoprivrede“ (Akrap, 2015, str. 861), što je rezultiralo odlaskom seoskog stanovništva prema najvećim gradovima zaobilazeći srednje gradove.

Uspoređujući kretanje broja stanovnika u Sisačko-moslavačkoj županiji i Banovini uočava se velika podudarnost (slika 2). Kada se broj stanovnika smanjivao

u Banovini smanjenje se odrazilo i na ukupan broj stanovnika u županiji, no u periodu kada prostor Banovine bilježi povećanje broja stanovnika, Sisačko-moslavačka županija također bilježi porast broja stanovnika. Stoga možemo zaključiti da ukupan broj stanovnika županije poprilično ovisi o njezinom jednom dijelu, a to je Banovina koja zauzima gotovo 60% ukupnog županijskog teritorija, ali isto tako ukupan broj stanovnika Banovine prema posljednjem popisu stanovnika iz 2011. godine čini svega 35% ukupnog stanovništva cijele županije.

Slika 2. Kretanje ukupnog broja stanovnika Sisačko-moslavačke županije, Banovine, Sisačke Posavine i Moslavine od 1857. do 2011. godine

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2018d). PC-Axis baze podataka: *Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.* Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (21. 6. 2018.)

Pri objašnjavanju razloga tako drastičnog pada broja stanovnika u Sisačkoj Posavini, Moslavini i Banovini, ali i Sisačko-moslavačkoj županiji općenito u obzir treba uzeti i načela po kojima su popisi rađeni do 2001. godine i nakon 2001. godine. Akrap (2015, str. 856) objašnjava kako se prema *de iure* metodologiji koja se koristila u popisima 1971., 1981. i 1991. godine „a u nešto modificiranom obliku i u popisu 2001. godine, ukupno stalno stanovništvo Hrvatske sastojalo (...) od dvaju

kontingenata: stanovništvo koje je imalo prebivalište u Hrvatskoj (u statističkim publikacijama vodilo se pod nazivom »stanovništvo u zemlji«) i stanovništvo koje je živjelo u inozemstvu, ali se popisalo kao stanovništvo naselja za koje je izjavilo da mu je mjesto stalnog prebivališta u Hrvatskoj (u statističkim publikacijama vodilo se pod nazivom »osobe na privremenom radu u inozemstvu s članovima obitelji koji ondje borave«).

Za razliku od ranijih popisa koji su, kao što je spomenuto, rađeni prema *de iure* načelu prema kojem su popisivani i stanovnici te čak i njihovi potomci koji više godina nisu živjeli u mjestu popisa, popisi stanovnika 2001. godine i nakon toga rađeni su prema *de facto* metodologiji kojom se obuhvaća samo prisutno stanovništvo ili stanovništvo koje stvarno stanuje u nekom naselju, gradu ili općini (Matas, 2004).

Tablica 1. Stanovništvo u općinama i gradovima te većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije od 1857. do 2011. godine

Općine/gradovi <i>Prostorna cjelina</i>	1857.	1869.	1880.	1890.	1900.	1910.	1921.	1931.	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
Sisak	15738	18669	20433	22829	24277	26014	26234	28799	28893	34776	43382	55095	59812	61413	52236	47768
Kutina	7177	7067	7795	9008	11119	12866	13380	14991	16597	17242	18804	21128	23202	24829	24597	22760
Novska	7213	8035	8322	10469	12002	13609	13419	14856	13713	14245	14743	15512	16686	17231	14313	13518
Lekenik	4888	5281	5589	6361	7045	7403	7418	7902	7740	7945	8050	7263	6558	6248	6170	6032
Lipovljani	2148	2145	1960	2739	3158	3786	3801	3994	4096	4083	3994	3783	3727	3866	4101	3455
Martinska Ves	5566	6112	6153	6712	6977	7255	6903	6893	6558	6513	6374	5918	5207	4643	4026	3488
Popovača	5869	5614	5980	6413	7647	10400	10878	13007	13486	14400	14147	12958	12269	11822	12701	11905
Velika Ludina	1941	1943	2318	2712	3185	4042	4259	4675	4710	4725	4459	3708	3126	2869	2831	2625
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	50540	54866	58550	67243	75410	85375	86292	95117	95793	103929	113953	125365	130587	132921	120975	111551
Hrvatska Kostajnica	3377	3178	3651	3458	3690	4000	3724	4121	3940	4226	4211	4453	4720	4996	2746	2756
Petrinja	18448	20403	21091	24958	27873	29633	28383	29808	24293	25070	27465	30545	33124	35151	23413	24671
Glina	29254	31012	29896	35470	37771	39261	36751	39746	31732	32137	30729	28336	25079	23040	9868	9283
Donji Kukuruzari	3403	3498	3555	4426	5025	5476	5309	5525	4340	4554	4341	3737	3363	3063	2047	1634
Dvor	17603	19447	19518	22937	24910	27065	25165	26579	22014	22808	21354	18359	16307	14555	5742	5570
Gvozd	10154	10847	10129	12618	13560	14663	14326	16032	11787	12468	12248	11125	9731	8082	3779	2970
H. Dubica	5198	5645	5622	6328	6599	7327	6967	7092	5635	5824	5773	5219	4493	4237	2341	2089
Jasenovac	7482	8342	8162	8595	8418	8733	7877	7951	5804	5825	5658	4658	4117	3599	2391	1997
Majur	2979	3006	3173	3812	4084	4309	4070	4388	3993	4091	3930	3505	2972	2555	1490	1185
Sunja	10706	12467	12919	15142	16681	18275	18022	18858	15499	16115	16227	14828	13479	12309	7376	5748
Topusko	9148	9945	9793	10688	11493	12090	12067	13070	10123	10435	9746	8513	7320	6824	3219	2985
<i>Banovina</i>	117752	127790	127509	148432	160104	170832	162661	173170	139160	143553	141682	133278	124705	118411	64412	60888
UKUPNO SMŽ	168292	182656	186059	215675	235514	256207	248953	268287	234953	247482	255635	258643	255292	251332	185387	172439

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2018d). *PC-Axis baze podataka: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001.*
Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (21. 6. 2018.)

4. DEMOGRAFSKI PROCESI KAO ČINITELJI SMANJENJA UČENIČKOG KONTINGENTA

Sisačko-moslavačku županiju karakteriziraju izrazito nepovoljni demografski procesi i strukture, i ujedno ispodprosječna gospodarska razvijenost. Prosječna gustoća naseljenosti od 38,6 stanovnika/km² smješta ju među četiri hrvatske županije s manje od 40 stanovnika po četvornom kilometru (Državni zavod za statistiku [DZS], 2011). Budući da su demografska kretanja dugotrajno negativnoga predznaka broj stanovnika Sisačko-moslavačke županije u razdoblju 1961.-2011. smanjio se za 32,5%, odnosno u navedenom su razdoblju svega četiri županije ostvarile nešto veći pad broja stanovnika (Akrap, 2015). Zbog niskog indeksa razvijenosti Sisačko-moslavačka županija ima status potpomognutog područja i nalazi se u skupini šest najslabije razvijenih županija (Narodne novine, 2017).

4.1. Kontingent djece u osnovnom obrazovanju

Prema posljednjem međupopisnom razdoblju 2001.-2011. broj stanovnika Županije manji je za 12.948 ili 7,0%, a broj djece u učeničkom tj. osnovnoškolskom kontingentu (7 – 14 godina) za 2.219 ili 13,6% (tablica 2). Prema tome, smanjen je i udio osnovnoškolskog kontingenta u ukupnom broju stanovnika što svjedoči o starenju ukupne populacije. Iznenaduju podatci koji pokazuju da se učenički kontingent izraženije smanjio u Sisačkoj Posavini i Moslavini, naseljenijem i razvijenijem dijelu Županije, negoli u Banovini. Razloge tomu valja tražiti u činjenici da je područje Banovine već otprije izrazito depopulirano, a promatrano razdoblje obilježeno je pokušajima obnove društvenoga života nakon ratnih stradanja 90-tih godina prethodnoga stoljeća. Banovina zauzima gotovo dvije trećine županijskog teritorija, a 2011. godine u njoj je živjelo tek nešto više od jedne trećine osnovnoškolske djece. U sjevernom dijelu županije najizraženije smanjenje broja djece u osnovnoškolskom kontingentu zabilježeno je na području Lipovljana i Kutine, dok su na području Banovine najveće smanjenje zabilježile općine Gvozd, Topusko, Sunja i Majur. Samo je na području grada Petrinje povećan broj djece u osnovnom obrazovanju kao posljedica

doseljavanja značajnog broja mladog i reproduktivno sposobnog stanovništva, doseljenika iz BiH.

Tablica 2. Stanovništvo i osnovnoškolski kontingent u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije 2001. i 2011. godine

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Broj stanovnika		Kontingent djece u osnovnom obrazovanju (P ₇₋₁₄)		Udio (%) P ₇₋₁₄ u ukupnom stanovništvu		Promjena P ₇₋₁₄ u %
	2001.	2011.	2001.	2011.	2001.	2011.	
Sisak	52.236	47.768	4.418	3.572	8,5	7,5	-19,1
Kutina	24.597	22.760	2.440	1.936	9,9	8,5	-20,7
Novska	14.313	13.518	1.496	1.307	10,5	9,7	-12,6
Lekenik	6.170	6.032	571	543	9,3	9,0	-4,9
Lipovljani	4.101	3.455	429	274	10,5	7,9	-36,1
Martinska Ves	4.026	3.488	330	279	8,2	8,0	-15,5
Popovača	12.701	11.905	1.324	1.107	10,4	9,3	-16,4
Velika Ludina	2.831	2.625	273	256	9,6	9,8	-6,2
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	120.975	111.551	11.281	9.274	9,3	8,3	-17,8
H. Kostajnica	2.746	2.756	253	226	9,2	8,2	-10,7
Petrinja	23.413	24.671	2.098	2.299	9,0	9,3	9,6
Glina	9.868	9.283	699	664	7,1	7,2	-5,0
D. Kukuruzari	2.047	1.634	176	167	8,6	10,2	-5,1
Dvor	5.742	5.570	343	322	6,0	5,8	-6,1
Gvozd	3.779	2.970	241	154	6,4	5,2	-36,1
H. Dubica	2.341	2.089	213	196	9,1	9,4	-8,0
Jasenovac	2.391	1.997	183	177	7,7	8,9	-3,3
Majur	1.490	1.185	98	76	6,6	6,4	-22,4
Sunja	7.376	5.748	528	405	7,2	7,0	-23,3
Topusko	3.219	2.985	261	195	8,1	6,5	-25,3
<i>Banovina</i>	64.412	60.888	5.093	4.881	7,9	8,0	-4,2
UKUPNO SMŽ	185.387	172.439	16.374	14.155	8,8	8,2	-13,6

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2001). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2001.* Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (8. 1. 2018.) i prema Državnom zavodu za statistiku (2011). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.* Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8.1. 2018.)

Osim analize ukupnog broja stanovnika i učeničkog kontingenta načinjena je i analiza prema spolu (tablice 3 i 4). Sastav prema spolu je kako navodi Nejašmić (2005) biološki sastav jer je uvjetovan prirodnim kretanjem stanovništva, a pokazuje brojčani odnos muškog i ženskog stanovništva. Sastav stanovništva različit je za svaku državu pa čak i za pojedine dijelove jedne države što ovisi o društveno-gospodarskim i općim značajkama pojedine države ili regije (Nejašmić, 2005). Sisačko-moslavačka županija ne razlikuje se u distribuciji broja stanovnika prema spolu od istovjetne distribucije na razini Republike Hrvatske. Razmatrajući kontingente muške i ženske djece u Sisačko-moslavačkoj županiji zaključuje se da se više rađa muške djece. Zbog toga se očekuje u svim dobnim skupinama veći broj muškog stanovništva, ali zbog raznih činitelja i okolnosti neravnoteža među spolovima se mijenja (Nejašmić, 2005). Glavni pokazatelji sastava stanovništva prema spolu su koeficijenti maskuliniteta i feminiteta. Koeficijent maskuliniteta (k_m) prikazuje broj muških stanovnika na 100 ili 1000 ženskih stanovnika, dok koeficijent feminiteta (k_f) prikazuje broj ženskih stanovnika na 100 ili 1000 muških stanovnika (Nejašmić, 2005).

Na temelju izračuna koeficijenata maskuliniteta i feminiteta (tablica 3) može se zaključiti kako u ukupnom stanovništvu prevladava ženska populacija. Međutim, uočava se i da gotovo svi gradovi i općine županije bilježe smanjenje koeficijenta feminiteta osim grada Siska i općine Velika Ludina u Sisačkoj Posavini i Moslavini te općina Donji Kukuruzari, Dubica i Majur na području Banovine. Uspoređujući koeficijente feminiteta i maskuliniteta u osnovnoškolskom kontingentu (tablica 3) zamjećuje se da svi gradovi i općine Sisačko-moslavačke županije bilježe manji koeficijent feminiteta od koeficijenta maskuliniteta u osnovnoškolskom kontingentu. Grad Novska popisom iz 2001. bilježi veći koeficijent feminiteta u osnovnoškolskom kontingentu, dok općine Jasenovac, Gvozd i Topusko u oba popisa bilježe koeficijente feminiteta preko 100.

Tablica 3. Distribucija broja stanovnika i osnovnoškolski kontingent prema spolu u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije 2001. i 2011. godine

Grad/općina Prostorna cjelina	Broj ženskog stanovništva		Kontingent ženske djece u osnovnom obrazovanju (P ₇₋₁₄)		Broj muškog stanovništva		Kontingent muške djece u osnovnom obrazovanju (P ₇₋₁₄)	
	2001.	2011.	2001.	2011.	2001.	2011.	2001.	2011.
Sisak	27.292	25.062	2.138	1.736	24.944	22.706	2.280	1.836
Kutina	12.742	11.747	1.205	944	11.855	11.013	1.235	992
Novska	7.428	6.968	768	648	6.885	6.550	728	659
Lekenik	3.106	3.000	281	248	3.064	3.032	290	295
Lipovljani	2.095	1.763	201	128	2.006	1.692	228	146
Martinska Ves	2.110	1.802	164	131	1.916	1.686	166	148
Popovača	6.324	5.892	633	542	6.377	6.013	691	565
Velika Ludina	1.429	1.326	126	118	1.402	1.299	147	138
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	62.526	57.560	5.516	4.495	58.449	53.991	5.765	4.779
H. Kostajnica	1.447	1.421	122	103	1.299	1.335	131	123
Petrinja	12.183	12.741	1.011	1.087	11.230	11.930	1.087	1.212
Glina	5.244	4.622	330	316	4.624	4.661	369	348
D. Kukuruzari	1.014	823	81	87	1.033	811	95	80
Dvor	3.063	2.927	159	146	2.679	2.643	184	176
Gvozd	2.041	1.545	131	78	1.738	1.425	110	76
H. Dubica	1.184	1.088	100	98	1.157	1.001	113	98
Jasenovac	1.268	1.030	93	81	1.123	967	90	96
Majur	768	614	46	38	722	571	52	38
Sunja	3.824	2.902	263	191	3.552	2.846	265	214
Topusko	1.698	1.558	141	100	1.521	1.427	120	95
<i>Banovina</i>	33.734	31.271	2.477	2.325	30.678	29.617	2.616	2.556
UKUPNO SMŽ	96.260	88.831	7.993	6.820	89.127	83.608	8.381	7.335

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2001). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2001.* Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (19. 6. 2018.) i prema Državnom zavodu za statistiku (2011). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.* Preuzeto s: <https://dzs.hr> (19.6. 2018.)

Prema popisu stanovnika iz 2001. godine u Republici Hrvatskoj bilo je više ženskog nego muškog stanovništva. U Republici Hrvatskoj je prema popisu iz 2001. godine živjelo 51,87% ženskog stanovništva od ukupnog broja stanovnika, dok je taj

postotak Sisačko-moslavačke županije nešto veći, točnije, žensko stanovništvo županije činilo je 51,92% od ukupnog broja stanovnika županije. Gotovo u svim gradovima i općinama Banovine te Sisačke Posavine i Moslavine prema popisu stanovništva iz 2001. godine (DZS, 2001) prevladava žensko stanovništvo, osim u gradu Popovači i općini Donji Kukuruzari gdje je za neznatan broj prevladavalo muško stanovništvo.

Broj ženskog stanovništva u Republici Hrvatskoj bio je veći i prema popisu stanovništva 2011. godine te je činio 51,77% od ukupnog broja stanovnika. Također, u Sisačko-moslavačkoj županiji živjelo je više ženskog stanovništva koje je činilo 51,51% ukupnog broja stanovništva. Svi gradovi i općine u Sisačkoj Posavini i Moslavini bilježe veći broj ženskog stanovništva, osim općina Popovača gdje je broj muškog stanovništva bio veći za 121 te općina Lekenik koja bilježi 32 muška stanovnika više nego ženskih stanovnika. Na području Banovine situacija je identična onoj iz sjevernijeg dijela županije, gdje također gotovo svi gradovi i općine broje više ženskog stanovništva negoli muškog, osim u gradu Glini gdje je bilo 39 muških stanovnika više nego ženskih stanovnika.

Analizirajući kontingent djece u osnovnom obrazovanju zamjećujemo da je popisom stanovništva 2001. godine u Sisačko-moslavačkoj županiji bilo više muške nego ženske djece. U Sisačkoj Posavini i Moslavini veći broj ženske djece zabilježio je jedino grad Novska gdje je bilo 40 djevojčica više nego dječaka. Na području Banovine svi su gradovi i gotovo sve općine zabilježili veći broj muške nego ženske djece, osim općina Gvozd, Jasenovac i Topusko gdje je bio veći broj djevojčica od dječaka. Popisom stanovništva iz 2011. godine utvrđeno je da je na prostoru cijele Sisačko-moslavačke županije, ali i Sisačke Posavine i Moslavine bilo više muške nego ženske djece. Na području Banovine veći broj ženske djece zabilježile su jedino općine Donji Kukuruzari, Gvozd i Topusko dok je na području Hrvatske Dubice broj muške i ženske djece jednak (tablica 4).

Tablica 4. Koeficijenti feminiteta i maskuliniteta u ukupnom stanovništvu i koeficijenti feminiteta i maskuliniteta u osnovnoškolskom kontingentu 2001. i 2011. godine

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Koeficijent maskuliniteta (k_m)		Koeficijent feminiteta (k_f)		Koeficijent maskuliniteta u osnovnoškolskom kontingentu $k_{m(7-14)}$		Koeficijent feminiteta u osnovnoškolskom kontingentu $k_{f(7-14)}$	
	2001.	2011.	2001.	2011.	2001.	2011.	2001.	2011.
Sisak	91,39	90,60	109,41	110,38	106,64	105,76	93,77	94,55
Kutina	93,64	93,75	107,48	106,66	102,49	105,08	97,57	95,16
Novska	92,69	94,00	107,89	106,38	94,79	101,70	105,49	98,33
Lekenik	98,65	101,07	101,37	98,94	103,20	118,95	96,90	84,07
Lipovljani	95,75	95,97	104,44	104,20	113,43	114,06	88,16	87,67
Martinska Ves	90,81	93,56	110,13	106,88	101,22	112,98	98,80	88,51
Popovača	100,84	102,05	99,17	97,99	109,16	104,24	91,61	95,93
Velika Ludina	98,11	97,96	101,93	102,07	116,67	116,95	85,71	85,51
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	93,48	93,80	106,98	106,61	104,51	106,32	95,68	94,06
H. Kostajnica	89,77	93,95	111,39	106,44	107,38	119,42	93,13	83,74
Petrinja	92,18	93,63	108,49	106,80	107,52	111,50	93,01	89,69
Glina	88,18	100,84	113,41	99,16	111,82	110,13	89,43	90,80
D. Kukuruzari	101,87	98,54	98,16	101,48	117,28	91,95	85,26	108,75
Dvor	87,46	90,30	114,33	110,75	115,72	120,55	86,41	82,95
Gvozd	85,15	92,23	117,43	108,42	83,97	97,44	119,09	102,63
H. Dubica	97,71	92,00	102,33	108,69	113,00	100,00	88,56	100,00
Jasenovac	88,56	93,88	112,91	106,51	96,77	118,52	103,33	118,52
Majur	94,01	93,00	106,37	107,53	113,04	100,00	88,46	100,00
Sunja	92,89	98,07	107,66	101,97	100,76	112,04	99,25	89,25
Topusko	89,58	91,59	111,64	109,18	85,11	95,00	117,50	105,26
<i>Banovina</i>	90,94	94,71	109,96	105,59	105,61	109,94	94,69	90,96
UKUPNO SMŽ	92,59	94,12	108,00	106,21	104,85	107,55	95,37	92,98

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2001). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2001.* Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (19. 6. 2018.) i prema Državnom zavodu za statistiku (2011). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.* Preuzeto s: <https://dzs.hr> (19.6. 2018.)

4.2. Prirodno kretanje stanovništva

Do smanjenja ukupnog broja stanovnika i učeničkog kontingenta najčešće dolazi zbog negativnog prirodnog kretanja stanovništva (rodnost, smrtnost), i konačnih migracija (Nejašmić, 2005; Wertheimer-Baletić i Akrap, 2014). Prirodno smanjenje broja stanovnika Republike Hrvatske zabilježeno je 1991. godine, dok je do navedenog smanjenja u Sisačko-moslavačkoj županiji došlo već 1983. godine kada je broj umrlih premašio broj rođenih. Tijekom međupopisnog razdoblja 2001.-2011. populacija županije zbog prirodne depopulacije smanjena je za 10.367 stanovnika, a zbog nepovoljnih migracijskih kretanja i za dodatnih 8.509 stanovnika (Wertheimer-Baletić i Akrap, 2014).

Broj živorođene djece (natalitet) ima izravan utjecaj na formiranje predškolskog, a s vremenom i učeničkog kontingenta stanovništva. Tijekom analiziranog razdoblja (2001.-2015.) broj živorođene djece značajno je smanjen, za čak 31,0% u Banovini, odnosno za 13,0% u Sisačkoj Posavini i Moslavini. U tri odabrane godine (2001., 2011., 2015.) stope nataliteta bile su nešto više u Sisačkoj Posavini i Moslavini negoli u Banovini (tablica 5).

Tablica 5. Pokazatelji nataliteta po općinama i gradovima te većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije 2001., 2011. i 2015. godine

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Broj živorođene djece			Opća stopa nataliteta			Promjena broja živorođene djece u % (2001.-2015.)
	2001.	2011.	2015.	2001.	2011.	2015.	
Sisak	433	406	378	8,3	8,5	8,4	-12,7
Kutina	224	226	188	9,1	9,9	8,6	-16,1
Novska	147	142	122	10,3	10,5	9,6	-17,0
Lekenik	43	55	37	7,0	9,1	6,3	-14,0
Lipovljani	28	45	35	6,8	13,0	10,6	25,0
Martinska Ves	32	25	15	7,9	7,2	4,6	-53,1
Popovača	110	103	107	8,7	8,7	9,3	-2,7
Velika Ludina	29	26	28	10,2	9,9	10,9	-3,4
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	1.046	1.028	910	8,6	9,2	8,6	-13,0
H. Kostajnica	44	20	18	16,0	7,3	7,8	-59,1
Petrinja	232	218	163	9,9	8,8	7,1	-29,7
Glina	74	68	66	7,5	7,3	8,6	-10,8
D. Kukuruzari	29	13	9	14,2	8,0	6,7	-69,0
Dvor	17	21	16	3,0	3,8	3,8	-5,9
Gvozd	12	12	8	3,2	4,0	3,5	-33,3
H. Dubica	24	16	13	10,3	7,7	7,4	-45,8
Jasenovac	21	17	13	8,8	8,5	7,1	-38,1
Majur	11	9	5	7,4	7,6	5,2	-54,5
Sunja	44	43	32	6,0	7,5	6,6	-27,3
Topusko	15	21	18	4,7	7,0	6,8	20,0
<i>Banovina</i>	523	458	361	8,1	7,5	6,9	-31,0
UKUPNO SMŽ	1.569	1.486	1.271	8,5	8,6	8,0	-20,0

Izvor: Sistematizacija i izračun autora prema Državnom zavodu za statistiku (2001). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2001.* Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (8. 1. 2018.); Državnom zavodu za statistiku (2002a). *Prirodno kretanje stanovništva u 2001.* Zagreb: DZS; Državnom zavodu za statistiku (2011). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine.* Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8.1. 2018.); Državnom zavodu za statistiku (2012). *Prirodno kretanje stanovništva u 2011.* Zagreb: DZS; Državnom zavodu za statistiku (2016a). *Prirodno kretanje stanovništva u 2015.* Zagreb: DZS); i prema Državnom zavodu za statistiku (2018a). *PC-Axis baze podataka: Procjena stanovništva prema spolu, po gradovima/općinama 31. 12.* Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8. 1. 2018.)

4.3. Migracije stanovništva

Podatci koji pokazuju prirodno kretanje stanovništva i migracije za period nakon posljednjeg popisa (tablica 6) ukazuju na činjenicu da je smanjenje broja stanovnika u većini gradova i općina češće rezultat većeg broja odseljenih nego doseljenih stanovnika (negativnog migracijskog salda) nego većeg broja umrlih nego rođenih (prirodne depopulacije). Negativna migracijska bilanca značajniji je utjecala na smanjenje ukupnog broja stanovnika na području Sisačke Posavine i Moslavine u Sisku, Kutini, Novskoj i Popovači, dok je negativna prirodna promjena izraženija u općinama Lekenik, Lipovljani, Martinska Ves i Velika Ludina. Rezultati analize za prostor Banovine pokazuju da negativna migracijska bilanca ima najznačajniji utjecaj na ukupnu depopulaciju gotovo svih gradova i općina, osim u slučaju općine Jasenovac. Također je uočeno da češće migriraju dvadesetogodišnjaci i mlađi tridesetogodišnjaci, što dugoročno ima negativan učinak na natalitet i udio mladih, jer ova populacija iseljavanjem odnosi i vlastiti biološki potencijal (Nejašmić, 2005), što, između ostalog, ima za posljedicu i smanjenje osnovnoškolskog kontingenta. Posljednjih je godina izraženije iseljavanje stanovništva u inozemstvo; za što je najbolji primjer grad Glina čija je populacija u periodu između 2011. i 2015. godine smanjena za 1.910 stanovnika od kojih je 736 odselilo u inozemstvo (Državni zavod za statistiku, [DZS], 2018c). Dugo se vremena smatralo da je iseljavanje stanovništva zbog rada u inozemstvu privremeno zbog čega su popisi stanovništva u periodu od 1971. do 2001. godine uključivali i hrvatske državljane u inozemstvu, ali time je samo stvorena fiktivna demografska slika (Akrap, 2015). Osim toga stvarana je i nerealna slika prirodnog prirasta jer su popisi živorođene djece u Hrvatskoj uključivali i djecu hrvatskih državljana rođenu u inozemstvu zbog čega Akrap (2015) naglašava da je u cilju postizanja realne demografske slike Hrvatske do 2001. godine iz ranijih popisa nužno brisati popisane hrvatske državljane koji su rođeni u inozemstvu.

Tablica 6. Prirodno kretanje stanovništva i migracije u gradovima/općinama Sisačko-moslavačke županije 2011.-2015.

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Prirodno kretanje		Prirodna promjena	Migracije		Migracijska bilanca
	Živorodeni	Umrli		Doseljeni	Odseljeni	
Sisak	1.963	3.223	-1.260	3505	5.048	-1.543
Kutina	1.036	1.297	-261	1591	2.354	-763
Novska	675	854	-179	1078	1.728	-650
Lekenik	221	429	-208	663	584	79
Lipovljani	164	234	-70	286	347	-61
Martinska Ves	117	312	-195	274	312	-38
Popovača	566	752	-186	927	1.170	-243
Velika Ludina	127	170	-43	256	265	-9
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	4.869	7.271	-2.402	8.580	11.808	-3.228
H. Kostajnica	98	188	-90	244	638	-394
Petrinja	1.035	1.639	-604	2348	3.712	-1.364
Glina	326	959	-633	846	1.910	-1.064
D. Kukuruzari	55	139	-84	148	401	-253
Dvor	104	555	-451	528	1.504	-976
Gvozd	65	359	-294	335	785	-450
H. Dubica	65	188	-123	160	411	-251
Jasenovac	69	193	-124	208	281	-73
Majur	36	137	-101	120	252	-132
Sunja	212	601	-389	539	1.126	-587
Topusko	106	270	-164	394	584	-190
<i>Banovina</i>	2.171	5.228	-3.057	5.870	11.604	-5.734
UKUPNO SMŽ	7.040	12.499	-5.459	14.450	23.412	-8.962

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2018b). *PC-Axis baze podataka: Vitalna statistika*. Zagreb: DZS. Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8. 1. 2018.) i prema Državnom zavodu za statistiku (2018b). *PC-Axis baze podataka: Migracije stanovništva*. Zagreb: DZS. Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8. 1. 2018.)

Podatcima iz 2015. godine o odseljenim stanovnicima na području Sisačko-moslavačke županije (tablica 7.) može se zaključiti kako je više ljudi odselilo iz Sisačke Posavine i Moslavine nego iz Banovine. Gotovo u svim gradovima i općinama Sisačko-moslavačke županije više je stanovnika odselilo u drugu županiju nego u drugi grad ili općinu Sisačko-moslavačke županije, iznimke su općine Lipovljani, Marinska Ves u Sisačkoj Posavini i Moslavini te općine Majur i Sunja na području Banovine.

Uspoređujući iseljavanje u inozemstvo više stanovnika u inozemstvo iselilo se s područja Banovine nego li iz Sisačke Posavine i Moslavine. Analizirajući podatke ukupno odseljenih i odseljenih u inozemstvo ipak prevladavaju stanovnici koji su ostali u Republici Hrvatskoj te su naselili gradove i općine Sisačko-moslavačke županije ili su odselili u drugu županiju.

Tablica 7. Odseljeno stanovništvo po gradovima/općinama Sisačko-moslavačke županije 2015.

2015				
	Ukupno odseljeni	Odseljeni u drugi grad/općinu iste županije	Odseljeni u drugu županiju	Odseljeni u inozemstvo
Sisak	1251	235	353	423
Kutina	606	76	271	141
Novska	392	44	145	124
Lekenik	169	23	58	67
Lipovljani	82	33	28	13
Martinska Ves	84	31	23	11
Popovača	286	58	86	90
Velika Ludina	55	7	32	12
Sisačka Posavina i Moslavina	2925	507	996	881
Hrvatska Kostajnica	107	15	36	54
Petrinja	796	166	207	282
Glina	334	67	113	87
Donji Kukuruzari	68	13	17	25
Dvor	289	35	66	143
Gvozd	140	15	37	70
Hrvatska Dubica	69	6	28	31
Jasenovac	43	10	19	14
Majur	49	19	7	18
Sunja	243	67	48	101
Topusko	109	16	36	42
Banovina	2247	429	614	867
UKUPNO SMŽ	5172	936	1610	1748

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku prema Državnom zavodu za statistiku (2018b). PC-Axis baze podataka: Migracije stanovništva. Zagreb: DZS. Preuzeto s: <https://dzs.hr> (29.6.2018)

5. PROSTORNA ORGANIZACIJA OSNOVNIH ŠKOLA SISAČKO-MOSLAVAČKE ŽUPANIJE

Smanjenje osnovnoškolskog učeničkog kontingenta do kojega su doveli depopulacijski procesi rezultiralo je i smanjenjem broja učenika u školama Sisačko-moslavačke županije. Smanjenje broja učenika koji pohađaju redovne osnovne škole u 2014./15. školskoj godini u odnosu na 2000./01. školsku godinu zamjetan je u gotovo svim gradovima i općinama. Na području Sisačke Posavine i Moslavine broj učenika u osnovnim školama smanjen je za 2.863, dok je u školama na području Banovine broj smanjen za 752 učenika. Pitanje koje proizlazi iz opisanih rezultata vezano je uz način na koji se smanjenje broja učenika odražava na broj i veličinu škola i razrednih odjela, a samim time i na zapošljavanje učitelja.

Budući da su već spomenute značajne razlike između Sisačke Posavine i Moslavine u odnosu na Banovinu s obzirom na društvena obilježja i organizaciju osnovnog školstva, u nastavku teksta usporedit će se prilike u navedenim područjima. Na području Sisačke Posavine i Moslavine uočava se da je smanjenje broja učenika rezultiralo smanjenim brojem razrednih odjela. Točnije, u usporedbi s 2000./01. školskom godinom u 2014./15. broj razrednih odjela smanjenje za 50 dok je prosječan broj učenika u razrednim odjelima svih analiziranih škola smanjen s 22 na 18. Najznačajnije smanjenje broja učenika nekog razrednog odjela s prosječnih 18 na 12 učenika zabilježeno je u Martinskoj Vesi (tablica 9). Iako je i na području Banovine došlo do ukupnog smanjenja broja učenika, na ovom je području zabilježeno povećanje broja razrednih odjela, ali je značajno smanjen prosječan broj učenika u pojedinim razrednim odjeljenjima s 21 učenika na 16. Najznačajnije smanjenje broja učenika u jednom razrednom odjeljenju (s 23 na 16) zabilježeno je u općini Hrvatska Dubica dok je jedino povećanje broja učenika u razrednim odjelima zabilježeno u općinama Donji Kukuruzari i Majur gdje su otvorene nove škole. Unatoč povećanju prosječnoga broja učenika u navedenim općinama, ukupan je broj značajno ispod prosjeka Banovine, ali i Sisačko-moslavačke županije. Naime, podatci pokazuju da je u općini Donji Kukuruzari prosječan broj učenika u razrednom odjelu 13, a u općini Majur ovaj je prosječan broj još manji i iznosi svega 4 učenika. Posebnost područja Banovine rezultat je obnove

ratom uništenih naselja, mreže škola i općenito društvenoga života u analiziranom periodu pri čemu su se na svoja napuštena ognjišta vratili prognani stanovnici, ali jedan dio stanovništva čine i Hrvati izbjegli iz susjedne Bosne i Hercegovine.

Tablica 8. Učenici, razredni odjeli i učitelji u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./01. i 2014./15.

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Učenici		Razredni odjeli		Učitelji	
	2000./01.	2014./15.	2000./01.	2014./15.	2000./01.	2014./15.
Sisak	4.440	3.185	193	160	276	300
Kutina	2.570	1.912	117	109	155	196
Novska	1.301	1.082	58	58	85	92
Lekenik	547	420	25	26	34	38
Lipovljani	545	303	27	18	34	34
Martinska Ves	226	147	12	12	17	22
Popovača	1.145	872	54	50	67	71
Velika Ludina	242	232	14	17	22	30
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	11.016	8.153	500	450	690	783
H. Kostajnica	496	257	22	14	28	30
Petrinja	1.984	1.913	90	109	129	193
Glina	543	559	24	31	35	51
D. Kukuruzari	-	106	-	8	-	19
Dvor	244	184	12	12	18	25
Gvozd	263	123	13	8	19	24
H. Dubica	186	132	8	8	15	18
Jasenovac	165	142	10	12	16	23
Majur	-	8	-	2	-	2
Sunja	661	437	35	31	41	51
Topusko	294	223	15	15	25	29
<i>Banovina</i>	4.836	4.084	229	250	326	465
UKUPNO SMŽ	15.852	12.237	729	700	1.016	1.248

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2002b). *Osnovne škole i dječji vrtići. Kraj školske godine 2000./2001. i početak školske godine 2001./2002.* Zagreb: DZS; Državnom zavodu za statistiku (2016b). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.* Zagreb: DZS.

Unatoč smanjenju broja učenika i razrednih odjela na području Sisačke Posavine i Moslavine, broj učitelja povećan je sa 690 na 783. Iako se, s obzirom na prethodno navedene podatke, povećanje čini pomalo kontradiktornim, djelomično se može objasniti uvođenjem obveznog učenja jednoga stranog jezika u prvom razredu osnovne škole koje se provodi od školske godine 2002./03. (Radišić, 2004), a koje je rezultiralo povećanim zapošljavanjem učitelja stranih jezika. Mogući razlog povećanoga zapošljavanja u školama je i ograničavanje prekovremenoga rada zbog čega je došlo do povećanja broja učitelja, iako nerijetko s nepunim radnim vremenom. U školskoj godini 2000./01. broj učitelja s nepunim radnim vremenom u Sisačko-moslavačkoj županiji iznosio je 76, dok je ovaj broj u školskoj godini 2014./15. povećan na čak 318 (DZS, 2002b, 2016b). Prosječan broj učenika na jednog učitelja u Sisačko-moslavačkoj županiji u školskoj 2000./2001. godini bio je 15. Područje Sisačke Posavine i Moslavine pratilo je taj broj, jedino se izdvajaju općine Popovača koja sa 17 učenika bilježi najveći prosječan broj učenika na jednog učitelja i općina Velika Ludina koja s 11 učenika bilježi najmanji prosjek učenika na jednoga učitelja (tablica 9). U školskoj godini 2014./2015. bilježi se značajno smanjenje broja učenika na jednog učitelja. Taj broj je na području cijele županije s 15 smanjen na 9. Najveća smanjenja u Sisačkoj Posavini i Moslavini bilježe gradovi Sisak i Kutina te općine Lipovljani i Martinska Ves. Povećanje broja učitelja bilo je još izraženije u Banovini čemu je pridonijela obnova mreže škola u poratnom razdoblju, uz navedene razloge koji su djelovali i u sjevernom dijelu Županije (tablica 8). Na području Banovine prosječan broj učenika na jednog učitelja školske godine 2000./2001. bio je manji od prosjeka županije, jedino su gradovi Hrvatska Kostajnica i općina Sunja zabilježili veći prosječan broj učenika na jednog učitelja. Školske godine 2014./2015. prosječan broj učenika na jednog učitelja je značajno smanjen te samo grad Glina bilježi veći prosječan broj učenika na jednog učitelja s obzirom na cijelu županiju.

Tablica 9. Prosječan broj učenika u razrednom odjelu te prosječan broj učenika na jednog učitelja u gradovima /općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./01. i 2014./15.

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Prosječan broj učenika u razrednom odjelu		Prosječan broj učenika na jednog učitelja (učenici/učitelji)	
	2000./01.	2014./15.	2000./01.	2014./15.
Sisak	23,00	19,90	16,09	10,62
Kutina	21,97	17,54	16,58	9,76
Novska	22,43	18,66	15,31	11,76
Lekenik	21,88	16,15	16,89	11,05
Lipovljani	20,19	16,83	16,03	8,91
Martinska Ves	18,83	12,25	13,29	6,68
Popovača	21,20	17,52	17,09	12,28
Velika Ludina	17,29	13,65	11	7,73
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	22,03	18,11	15,97	10,41
H. Kostajnica	22,55	18,36	17,71	8,57
Petrinja	22,04	17,55	15,38	9,91
Glina	22,63	17,52	15,51	10,96
D. Kukuruzari	-	13,52	-	5,58
Dvor	20,33	15,33	13,56	7,36
Gvozd	20,23	15,38	13,84	5,13
H. Dubica	23,25	16,56	12,4	7,33
Jasenovac	16,50	11,83	10,31	6,17
Majur	-	4	-	4
Sunja	18,89	14,10	16,12	8,57
Topusko	19,60	14,87	11,76	7,69
<i>Banovina</i>	21,12	16,33	14,83	8,78
UKUPNO SMŽ	21,74	17,48	15,60	9,80

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2002b). *Osnovne škole i dječji vrtići. Kraj školske godine 2000./2001. i početak školske godine 2001./2002.* Zagreb: DZS; Državnom zavodu za statistiku (2016b). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.* Zagreb: DZS.

Iako je zabilježeno smanjenje broja učenika i razrednih odjela, značajnija racionalizacija mreže osnovnih škola zasad još nije provedena. Tako je broj osmorazrednih osnovnih škola u Sisačkoj Posavini i Moslavini ostao nepromijenjen, dok je tek neznatan broj četverorazrednih (područnih) škola prestao s radom (tablica 10).

Tablica 10. Broj osnovnih škola u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./01. i 2014./15.

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Ukupan broj škola		Četverorazredne		Osmorazredne	
	2000./01.	2014./15.	2000./01.	2014./15.	2000./01.	2014./15.
Sisak	16	15	7	6	9	9
Kutina	17	15	12	10	5	5
Novska	8	8	6	6	2	2
Lekenik	4	5	3	4	1	1
Lipovljani	4	3	3	2	1	1
Martinska Ves	5	5	4	4	1	1
Popovača	9	9	8	8	1	1
Velika Ludina	4	4	3	3	1	1
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	67	64	46	43	21	21
H. Kostajnica	1	1	-	-	1	1
Petrinja	7	9	2	3	5	6
Glina	1	3	-	2	1	1
D. Kukuruzari	-	1	-	-	-	1
Dvor	1	2	-	1	1	1
Gvozd	1	1	-	-	1	1
H. Dubica	1	1	-	-	1	1
Jasenovac	2	2	1	1	1	1
Majur	-	1	-	1	-	-
Sunja	6	5	3	2	3	3
Topusko	1	1	-	-	1	1
<i>Banovina</i>	21	27	6	10	15	17
UKUPNO SMŽ	88	91	52	53	36	38

Izvor: Sistemizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2002b). *Osnovne škole i dječji vrtići. Kraj školske godine 2000./2001. i početak školske godine 2001./2002.* Zagreb: DZS i Državnom zavodu za statistiku (2016b). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.* Zagreb: DZS.

Kako je u vrijeme Domovinskoga rata značajan broj škola na području Banovine srušen ili oštećen, pri čemu je i mreža škola uništena, tijekom analiziranog razdoblja neke od škola su obnovljene te je njihov broj povećan s 21, koliko ih je bilo u školskoj godini 2000./01., na 27 u školskoj godini 2014./15. Obnovom su obuhvaćene dvije osmogodišnje osnovne škole, jedna je u okolici Petrinje, a druga u naselju Mečenčani u općini Donji Kukuruzari 2006. godine (<http://os-kzrinska-mecencani.skole.hr/skola>). Ostale su „novootvorene“ škole četverogodišnje, od toga su dvije u okolici Gline u naseljima Viduševac i Maja (obnovljena 2011. godine) (http://os-glina.skole.hr/?news_id=48), te po jedna u okolici Petrinje i općinama Dvor i Majur.

Analizirajući broj škola i broj učenika u školama napravljena je i analiza prosječnog broja učenika u školama Sisačko-moslavačke županije. Uspoređen je kraj školske godine 2000./2001. i kraj školske godine 2014./2015. Krajem školske godine 2000./2001. u Sisačko-moslavačkoj županiji prosječan broj učenika u jednoj školi bio je 180,14. Primjećuje se kako Sisačka Posavina i Moslavina imaju manji prosjek u usporedbi s cijelom županijom pri čemu je samo grad Sisak prosječno imao više učenika u jednoj školi na kraju školske godine 2000./2001. Na prostoru Banovine situacija je potpuno drugačija. Prosječan broj učenika u jednoj školi na području Banovine bio je veći nego prosječan broj učenika u jednoj školi u cijeloj županiji. Tako gotovo svi gradovi i općine bilježe veći prosječan broj učenika u školama, nego županija, osim općine Jasenovac koja je imala manji prosječan broj učenika u jednoj školi. Trend smanjenja broja učenika kao i ukupnog stanovništva nastavlja se te se analizirajući kraj školske godine 2014./2015. zamjećuje smanjenje prosječnog broja u gotovo svim školama Sisačko-moslavačke županije. Povećanje prosječnog broja učenika u Sisačkoj Posavini i Moslavini bilježi jedino grad Kutina, dok na prostoru Banovine povećanje bilježe općine Donji Kukuruzari i Majur, gdje su sagrađene i otvorene nove škole. Uspoređujući dvije školske godine najveći pad prosječnog broja učenika bilježi grad Gline, gdje je prosječan broj učenika po jednoj školi manji za gotovo 357 učenika (tablica 11). Razloge tolikog smanjenja valja tražiti u otvaranju dviju novih škola kojim se rasteretila s brojem učenika jedna škola koja je radila školske godine 2000./2001.

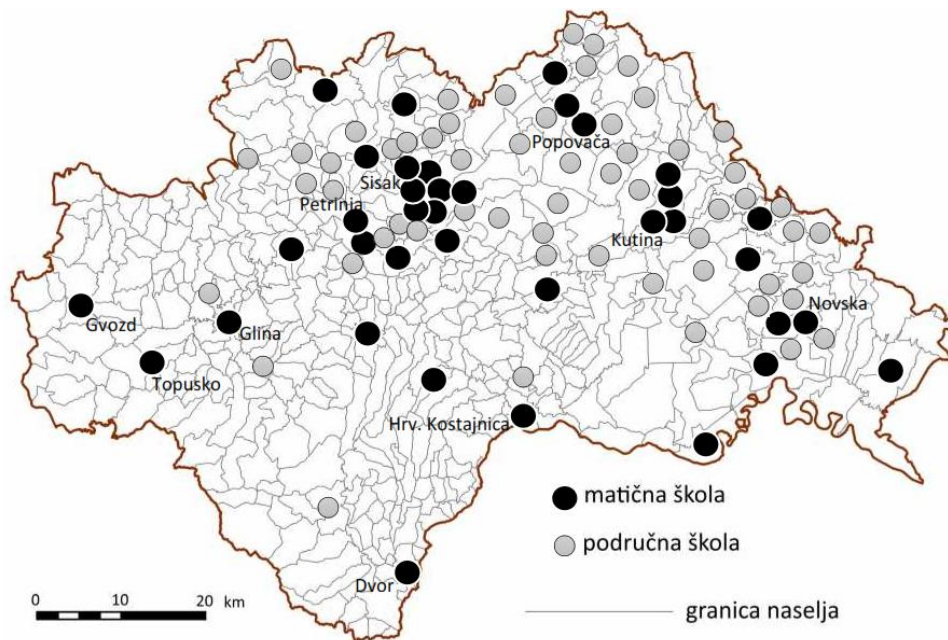
Tablica 11. Prosječan broj učenika po školama u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./2001. i 2014./2015.

Grad/općina <i>Prostorna cjelina</i>	Prosječan broj učenika po školama	
	2000./2001.	2014./2015.
Sisak	277,50	212,33
Kutina	151,18	171,33
Novska	162,63	162,62
Lekenik	136,75	84,00
Lipovljani	136,25	101,00
Martinska Ves	45,20	29,40
Popovača	127,22	96,88
Velika Ludina	60,50	58
<i>Sisačka Posavina i Moslavina</i>	164,42	127,39
H. Kostajnica	496	257
Petrinja	283,43	212,56
Glina	543	186,33
D. Kukuruzari	-	106,00
Dvor	244	92,00
Gvozd	263	123,00
H. Dubica	186	132,00
Jasenovac	82,5	71,00
Majur	-	8
Sunja	110,17	87,40
Topusko	294	223,00
<i>Banovina</i>	230,29	151,26
UKUPNO SMŽ	180,14	134,47

Izvor: Sistematizacija autora prema Državnom zavodu za statistiku (2002b). *Osnovne škole i dječji vrtići. Kraj školske godine 2000./2001. i početak školske godine 2001./2002.* Zagreb: DZS; Državnom zavodu za statistiku (2016b). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.* Zagreb: DZS.

Prema kartografskom prikazu (slika 3) mogu se uočiti značajni prostorni dispariteti s obzirom na organizaciju osnovnog školstva Sisačko-moslavačke županije. Prostorna je koncentracija osnovnih škola očekivano veća u područjima izraženije

gustoće naseljenosti, posebice u sisačko-petrinjskoj urbanoj regiji te u moslavačko-zapadnoslavonskom dijelu Županije. Promatrano s teritorijalnog gledišta, škole analiziranog kraja imaju mala upisna područja, pri čemu primjerice upisno područje jedne područne škole čine tek dva ili tri seoska naselja, dok nerijetko jednu područnu školu pohađaju učenici samo jednog seoskog naselja (npr. područne škole Kozarice, Kraljeva Velika i Nova Subocka u općini Lipovljani). Stanje je značajno drugačije u Banovini gdje škole pokrivaju velika upisna (gravitacijska) područja, i gdje je posebno izražen nedostatak područnih škola. Kao primjer navodimo Osnovnu školu Jabukovac koju pohađaju djeca iz 21 okolnog sela, Osnovnu školu Vladimir Nazor u Topuskom pohađaju djeca iz 23 sela, dok upisno područje Osnovne škole Sunja čine čak 33 seoska naselja (Ministarstvo znanosti obrazovanja i športa [MZOŠ], 2011). Kada se za područje Banovine uspoređuje prostorna organizacija osnovnih škola mogu se zamijetiti drastične promjene, posebno u odnosu na stanje prije Domovinskog rata. Primjerice, u općini Topusko danas djeluje svega jedna osnovna škola, dok su, davne 1960./61. školske godine u ovoj općini ondje postojale tri matične i osam područnih osnovnih škola (Matas, 2004).

Slika 3. Prostorni razmještaj osnovnih škola u Sisačko-moslavačkoj županiji 2011. godine

Izvor: izradio autor prema podacima Ministarstva, znanosti, obrazovanja i športa (2011). *Upisna područja osnovnih škola Republike Hrvatske*. Preuzeto s: https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/2.-mreza_skola-_upisna-podrucja-skola.pdf (12. 2. 2018.)

6. ZAKLJUČAK

Prostor Sisačko-moslavačke županije prati trend smanjenja broja stanovnika u Republici Hrvatskoj. Kroz promatrano razdoblje od 1857. godine broj stanovnika u županiji se u pojedinim razdobljima povećavao, a u pojedinim smanjivao zbog raznih povijesnih, gospodarskih te društvenih čimbenika koji su utjecali na stanovništvo županije. Posljednjih nekoliko godina dolazi do značajnijeg smanjenja broja stanovnika na području Banovine, ali i cijele županije. Analizom stanovništva i učeničkog kontingenta dolazi se do zaključka da u ukupnom stanovništvu prevladava ženska populacija, dok je u osnovnoškolskom kontingentu više dječaka nego djevojčica. Zbog značajnih razlika u društveno-gospodarskoj razvijenosti pojedinih dijelova Sisačko-moslavačke županije razlike su vidljive i u prostornoj organizaciji osnovnog školstva. Dugotrajni i nepovoljni demografski procesi na prostoru županije koje su intenzivirali i produbili ratni događaji izazvani Domovinskim ratom kada je većina teritorija županije bila okupirana jedan su od razloga nepovoljne suvremena organizacije osnovnog školstva. Događanja izazvana Domovinskim ratom najviše su pogodila već otprije nerazvijenu Banovinu čiji su stanovnici pod okriljem prisilnih migracija odselili iz ovog kraja, a školska infrastruktura je oštećena ili posve uništena.

Tijekom analiziranog, poratnog razdoblja vidljive su razlike u organizaciji osnovnog školstva te se zamjećuju različita obilježja i različiti trendovi u dvama većim dijelovima Županije. U Sisačkoj Posavini i Moslavini se aktualizira pitanje racionalizacije postojeće mreže osnovnih škola, u Banovini se nakon rata odvija povratak stanovništva, obnova društveno-gospodarskog života i ponovna uspostava mreže škola obnavljanjem i ponovnim otvaranjem škola. U drugom, sjevernom dijelu Županije za očekivati je ukidanje pojedinih područnih škola, a neke matične škole mogle bi izgubiti svoj status. Smanjenje broja školskih obveznika zasad je izraženije od dinamike ukidanja razrednih odjela, područnih škola ili statusa matičnih škola, dok je broj učitelja čak i povećan. Uspoređujući školsku godinu 2000./2001. s 2014./2015. može se primijetiti smanjenje prosječnog broja učenika u razrednim odjelima, smanjenje prosječnog broja učenika na jednog učitelja te smanjenje prosječnog broja učenika po školama na području cijele županije. Uspoređujući Banovinu, Sisačku Posavinu i Moslavinu s ukupnim prostorom županije zaključuje se kako je prosječan

broj učenika u školama na prostoru Banovine veći i od prosjeka Sisačke Posavine i Moslavine, ali i Sisačko-moslavačke županije u cijelosti. Stoga, zaključuje se da područje Banovine još uvijek treba obnovu i otvaranje novih škola kako bi se postojeće škole rasteretile. Zaključuje se kako se mreža škola i organizacija cjelokupnog osnovnog školstva Sisačko-moslavačke županije sporije prilagođava nepovoljnoj demografskoj slici županije.

PRILOZI

Popis slika

Slika 1. Prikaz ustroja Sisačko-moslavačke županije i susjednih županija,

Slika 2. Kretanje ukupnog broja stanovnika Sisačko-moslavačke županije, Banovine, Sisačke Posavine i Moslavine od 1857. do 2011. godine,

Slika 3. Prostorni razmještaj osnovnih škola u Sisačko-moslavačkoj županiji 2011. godine

Popis tablica

Tablica 1. Stanovništvo u općinama i gradovima te većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije od 1857. do 2011. godine,

Tablica 2. Stanovništvo i osnovnoškolski kontingent u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije 2001. i 2011. godine,

Tablica 3. Distribucija broja stanovnika i osnovnoškolski kontingent prema spolu u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije 2001. i 2011. godine,

Tablica 4. Koeficijenti feminiteta i maskuliniteta u ukupnom stanovništvu i koeficijenti feminiteta i maskuliniteta u osnovnoškolskom kontingentu,

Tablica 5. Pokazatelji nataliteta u većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije 2001., 2011. i 2015. godine,

Tablica 6. Prirodno kretanje stanovništva i migracije u gradovima/općinama Sisačko-moslavačke županije 2011.-2015.,

Tablica 7. Doseljeno i odseljeno stanovništvo po gradovima/općinama Sisačko-moslavačke županije 2015.

Tablica 8. Učenici, razredni odjeli i učitelji u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./01. i 2014./15.,

Tablica 9. Prosječan broj učenika u razrednom odjelu te prosječan broj učenika na jednog učitelja u gradovima /općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./01. i 2014./15.,

Tablica 10. Broj osnovnih škola u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./01. i 2014./15.

Tablica 11. Prosječan broj učenika po školama u gradovima/općinama i većim prostornim cjelinama Sisačko-moslavačke županije krajem školske godine 2000./2001. i 2014./2015

LITERATURA:

Akrap, A. (2015). Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051. *Bogoslovna smotra*, 85(3), 855-881.

Braičić, Z., i Lončar, J. (2011). Unutarregionalni dispariteti u Sisačko-moslavačkoj županiji. *Geoadria*, 16(1), 93-118.

Državni zavod za statistiku (2001). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova, 31. ožujka 2001.* Preuzeto s <https://www.dzs.hr/> (8. 1. 2018.)

Državni zavod za statistiku (2002a). *Prirodno kretanje stanovništva u 2001.* Zagreb: DZS.

Državni zavod za statistiku (2002b). *Osnovne škole i dječji vrtići. Kraj školske godine 2000./2001. i početak školske godine 2001./2002.* Zagreb: DZS.

Državni zavod za statistiku (2011). *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine* / Preuzeto s <https://dzs.hr> (8.1. 2018.)

Državni zavod za statistiku (2012). *Prirodno kretanje stanovništva u 2011.* Zagreb: DZS.

Državni zavod za statistiku (2016a). *Prirodno kretanje stanovništva u 2015.* Zagreb: DZS.

Državni zavod za statistiku (2016b). *Osnovne škole i dječji vrtići i druge pravne osobe koje ostvaruju programe predškolskog odgoja, kraj šk. g. 2014./2015. i početak šk./ped. g. 2015./2016.* Zagreb: DZS.

Državni zavod za statistiku (2018a). *PC-Axis baze podataka: Procjena stanovništva prema spolu, po gradovima/općinama 31. 12.* Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8. 1. 2018.)

Državni zavod za statistiku (2018b). *PC-Axis baze podataka: Vitalna statistika.* Zagreb: DZS. Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8. 1. 2018.)

Državni zavod za statistiku (2018c). *PC-Axis baze podataka: Migracije stanovništva.* Zagreb: DZS. Preuzeto s: <https://dzs.hr> (8. 1. 2018.)

Državni zavod za statistiku (2018d). *PC-Axis baze podataka: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857.-2001*. Zagreb: DZS. Preuzeto s: <https://www.dzs.hr/> (21. 6. 2018.)

Freytag, T., Jahnke, H., i Kramer, C. (2015). *Bildungsgeographie*. Darmstadt: WBG.

Lončar, J. (2008). Moslavina – povijesno-geografsko značenje i obilježja. Preuzeto s: <http://www.geografija.hr/hrvatska/moslavina-povijesno-geografsko-znacenje-i-obiljezja/> (29.6.2018.)

Matas, M. (2004). Banovina: demografski razvoj i problemi nerazvijenog dijela Hrvatske. *Hrvatski geografski glasnik*, 66(2), 47-68.

Ministarstvo unutarnjih poslova, policijska uprava Sisačko-moslavačka. Preuzeto s: <http://sisacko-moslavacka.policija.hr/MainPu.aspx?id=1380> (24. 6. 2018.)

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2011). *Upisna područja osnovnih škola Republike Hrvatske /online/*. Preuzeto s: https://mzo.hr/sites/default/files/migrated/2.-mreza_skola-_upisna-podrucja-skola.pdf (12. 2. 2018.)

Narodne novine (2008). *Državni pedagoški standard osnovnoškolskog sustava odgoja i obrazovanja* (63/2008) /online/. Preuzeto s: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_06_63_2129.html(12.1.2018.)

Narodne novine (2011). *Odluka o donošenju mreže osnovnih i srednjih škola, učeničkih domova i programa obrazovanja* (70/2011).

Narodne novine (2017). *Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti* (132/2017).

Nejašmić, I. (2005). *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*. Zagreb: Školska knjiga.

Osnovna škola Glina. Preuzeto s: http://os-glina.skole.hr/?news_id=48 (12. 1. 2018.)

Osnovna škola Katarina Zrinska Mečenčani. Preuzeto s: <http://os-kzrinska-mecencani.skole.hr/skola> (17. 1. 2018.)

Radišić, M. (2004). Kako pristupiti razvijanju vještine pisanja u prvom razredu osnovne škole na nastavi engleskog jezika kao stranog jezika? *Život i škola*, 12(2), 33-40.

Ros Kozarić, M. (2016). Prijeti li Petrinji depopulacija? Primjer realiziranog školskog projekta. *Geografski horizont*, 62(2), 15-30.

Sisačko-moslavačka županija (SMŽ). (2018). Preuzeto s: <https://www.smz.hr/site/oup>

Spevec, D., i Vuk, R. (2012). Demografski resursi i potencijali te organizacija primarnog obrazovanja u Krapinsko-zagorskoj županiji. *Hrvatski geografski glasnik*, 74 (1), 187-212.

Valožić, L., Radeljak, P., i Grbac Žiković, R. (2012). Prostorna analiza upisnih područja osnovnih škola u Gradu Zagrebu. *Hrvatski geografski glasnik*, 74(2), 27-51.

Vuk, R., i Vranković, B. (2016). Utjecaj demografskih procesa na organizaciju primarnog obrazovanja u Splitsko-dalmatinskoj županiji. *Školski vjesnik*, 65 (Sp.Ed.), 287-300.

Wertheimer-Baletić, A., i Akrap, A. (2014). Prostorni aspekt demografskih potencijala u Hrvatskoj 2011.-2051. U G. Družić, i I. Družić (ur.), *Razvojni potencijali Hrvatskog gospodarstva* (str. 19-52). Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti; Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

IZJAVA O SAMOSTALNOJ IZRADI RADA

Učiteljski fakultet

Odsjek za učiteljski studij

IZJAVA

o samostalnoj izradi rada

Izjavljujem da sam ja, Dino Netoušek, student Odsjeka za učiteljski studij Učiteljskog fakulteta u Petrinji samostalno proveo aktivnosti istraživanja literature i napisao završni rad na temu

Prostorne značajke osnovnog školstva Sisačko-moslavačke županije.

U Petrinji, 13. 7. 2018.